

**Державний вищий навчальний заклад  
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»  
Навчально-науковий юридичний інститут**

**Данилюк Л. Р.**

**Правова охорона довкілля в Україні та ЄС:**

**методичні вказівки та завдання  
для підготовки до семінарських (практичних) занять  
студентів денної форми навчання  
спеціальності 081 Право**

**м. Івано-Франківськ – 2021**

*Рекомендовано до друку вченою радою  
Навчально-наукового юридичного інституту  
Державного вищого навчального закладу  
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»  
(протокол № 2 від 22 жовтня 2021 р.)*

**Рецензенти:**

**А. А. Албу**, кандидат юридичних наук, викладач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

**Н. Р. Кобецька**, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового, екологічного та аграрного права Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

**Данилюк Л. Р.** Правова охорона довкілля в Україні та ЄС: методичні вказівки та завдання для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право. Івано-Франківськ, 2021. 38 с.

Методичні вказівки та завдання для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право з навчальної дисципліни «Правова охорона довкілля в Україні та ЄС» розроблені на основі навчального плану підготовки здобувачів освітнього ступеня бакалавр Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Метою даного видання є сприяння організації роботи студентів при вивченні відповідного курсу. В посібнику викладені: методичні вказівки до семінарських занять; завдання до семінарських занять, які включають короткі методичні рекомендації, переліки питань, що виносяться на обговорення під час занять, контрольні питання, практичні завдання. До кожної теми поданий розширений перелік літератури, в якій досліджуються окреслені проблеми, нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини та посилань на інформаційні ресурси, де висвітлюються дані питання.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

## ЗМІСТ

Вступ.....	4
Методичні вказівки до семінарських занять.....	6
Завдання до семінарських занять.....	7
Загальна частина.....	7
Тема 1. Формування правових засад охорони довкілля в Україні та ЄС.....	7
Тема 2. Екологічне право як галузь права України. Предмет і структура права навколишнього середовища ЄС .....	9
Тема 3. Джерела правової охорони довкілля в Україні та ЄС.....	10
Тема 4. Принципи правової охорони довкілля в Україні та ЄС.....	12
Тема 5. Екологічні права та обов'язки громадян за законодавством України та ЄС.....	14
Тема 6. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси й право природокористування в Україні.....	16
Тема 7. Правові засади управління в галузі охорони довкілля в Україні. Роль інституційного механізму ЄС у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища ЄС.....	19
Особлива частина.....	21
Тема 8. Правова охорона біологічного різноманіття в Україні та ЄС.....	21
Тема 9. Правова охорона лісів в Україні та ЄС.....	24
Тема 10. Правова охорона вод в Україні та ЄС.....	26
Тема 11. Правова охорона атмосферного повітря в Україні та ЄС....	28
Тема 12. Правові засади поводження з відходами в Україні та ЄС....	31
Тема 13. Правові засади попередження змін клімату в Україні та ЄС.....	34
Тема 14. Правові аспекти співпраці України та ЄС у сфері охорони довкілля.....	37

## ВСТУП

Право ЄС виникло внаслідок активного розвитку інтеграційних процесів на європейському континенті, які привели до створення Європейського Союзу – потужного об'єднання держав-членів, що не має аналогів у світі. Право ЄС має особливі джерела, процес нормотворчості та правозастосування.

Правові засади охорони довкілля в ЄС динамічно розвиваються усі останні роки під впливом міжнародно-правових процесів, особливо глобального масштабу, а також із урахуванням екологічних викликів, які на сьогодні стоять перед державами. З іншого боку такий їх розвиток має безпосередній вплив на сучасне міжнародне право навколишнього середовища та національне екологічне право усіх європейських держав, включаючи Україну.

*Предметом вивчення навчальної дисципліни є* норми права України та ЄС, які регулюють відносини, пов'язані з охороною довкілля загалом, а також із використанням і відтворенням окремих природних об'єктів і їх ресурсів.

Матеріал навчальної дисципліни «Правова охорона довкілля в Україні та ЄС» базується на компетентностях та програмних результатах навчання, отриманих під час вивчення теорії держави і права, міжнародного публічного права та права ЄС у рамках освітньо-професійної програми підготовки бакалавра ОПІ Міжнародне та європейське право, спеціальності 081 Право.

*Метою викладання навчальної дисципліни є* формування в студентів знань щодо особливостей правової охорони довкілля в Україні та ЄС; вивчення ними норми права України та ЄС, які регулюють відносини, пов'язані з охороною довкілля загалом, а також із використанням і відтворенням окремих природних об'єктів і їх ресурсів; засвоєння значення вказаних норм і їх цінності в контексті сталого розвитку; акцентування на важливості правових інститутів охорони довкілля в Україні та ЄС; демонстрація зростаючої ролі еколого-правових проблем і безумовної необхідності правової охорони довкілля на сучасному етапі розвитку України; ознайомлення з найбільш актуальними теоретичними та практичними питаннями, що виникають в процесі правової охорони довкілля в Україні та ЄС.

*Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни є* набуття студентами знань та розуміння змісту законодавчих актів, які регулюють відносини, пов'язані з охороною довкілля в Україні та ЄС загалом, а також із використанням і відтворенням окремих природних об'єктів і їх ресурсів; формування в них вмінь та навичок щодо правильного застосування вказаних норм і розв'язання практичних проблем, які виникають в процесі їх реалізації; розвинути в них здатність працювати з відповідними нормативно-правовими документами України та ЄС (в тому числі з англійськими першоджерелами).

*В результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні вміти:*

- здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання;
- проводити збір та інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел;
- формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми;

- використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин;
- пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту;
- належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності;
- пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів;
- застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

## МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Вивчення навчальної дисципліни здійснюється в формі лекцій, семінарських занять та самостійної роботи студентів.

Даний посібник покликаний допомогти студентам у процесі вивчення навчальної дисципліни «Правова охорона довкілля в Україні та ЄС», зокрема при підготовці студентів до семінарських занять.

*Семінарські заняття* повинні забезпечити глибоке засвоєння теоретичного матеріалу та належне оволодіння практичними навиками застосування відповідного законодавства. В зв'язку з цим кожне заняття передбачає *розгляд теоретичних питань, виконання контрольних питань та вирішення практичних завдань*. Короткі методичні рекомендації та розширений перелік джерел, розроблені до кожної теми, мають допомогти студентам у виборі методики їх дослідження.

Готуючись до семінарських занять, студентам перш за необхідно вивчити *теоретичні питання*, які винесені для обговорення, опрацювавши рекомендовану літературу. Також потрібно проаналізувати додаткові джерела, формуючи свою власну наукову позицію, особливо зі спірних, дискусійних питань.

*Основою підготовки до семінарських занять виступають навчальні підручники та посібники, які є загальними для всіх тем, а саме:*

1. Екологічне право: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. 552 с.
2. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. Київ: Проміні, 2010. 510 с.
3. Кобецька Н. Р. Екологічне право України: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 352 с.
4. Лозо В. І. Становлення і розвиток правових основ екологічної стратегії Європейського Союзу. Харків: Право, 2008. 251 с.
5. Donald A. Environmental Protection and Human Rights. / A. Donald, S. Dinah. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 1124 p.
6. Sadeller N. Environmental Principles: From Political Slogans to Legal Rules. / N. de Sadeller. Oxford: Oxford University Press, 2002. 482 p.
7. Sands P. Principles of International Environmental Law. / P. Sands, J. Peel. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 992 p.

Виконання *контрольних питань* передбачає здійснення узагальнення чи навпаки конкретизацію окремих положень теми, порівняння нормативних приписів, тлумачення правових норм тощо.

Вирішення *практичних завдань* слід починати з уважного вивчення фабули справи та визначення фактичних обставин, що мають юридичне значення. Потім необхідно з'ясувати особливості відповідних відносин, їх характер, склад, що дасть змогу вірно підібрати необхідний інститут та норму права для їх врегулювання. Розв'язання завдання повинне бути максимально повним, обґрунтованим, із посиланням на конкретні статті чинного законодавства та визначенням ймовірних варіантів його вирішення, які можуть відрізнитися в залежності від зміни обставин.

*Контрольні питання та практичні завдання потрібно виконувати в письмовій формі в окремому зошиті з зазначенням номера та теми заняття.*

*Невиконання письмово вказаних завдань означає незадовільну підготовку до заняття й тягне за собою незадовільну оцінку.*

Також в межах семінарських занять передбачається *проведення поточного контролю самостійної роботи* згідно відповідних методичних вказівок і завдань.

# ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

## Загальна частина

### Тема 1.

#### Формування правових засад охорони довкілля в Україні та ЄС

*Суспільство та природа перебувають в тісному взаємозв'язку. В літературі виділяють дві основні форми такої взаємодії: економічну (призводить до використання людиною природних об'єктів і споживання нею природних ресурсів) та екологічну (проявляється в охороні людиною навколишнього природного середовища). Власне нераціональне та несанкціоноване використання природи призводить до негативних екологічних наслідків і обумовлює необхідність подальшого здійснення заходів, спрямованих на охорону та відновлення довкілля.*

*Про необхідність охорони природи науковці вперше почали говорити ще на початку ХХ ст. Поступово ці питання постали й на законодавчому рівні, а згодом набули свого логічного правового оформлення. На сьогодні охорона довкілля є одним із пріоритетних напрямів діяльності як ЄС, так і України. Більше того, в сучасних умовах і в розвинутих країнах, екологічне право вважається однією з найважливіших і найпрогресивніших галузей права.*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати особливості становлення екологічного права України та етапи формування права навколишнього середовища ЄС. У результаті належного освоєння теми студенти мають визначити перспективи розвитку вітчизняного та європейського законодавства про охорону довкілля.*

#### **Питання для обговорення**

1. Форми взаємодії суспільства та природи, їх розвиток і закріплення в праві.
2. Основні напрямки охорони довкілля.
3. Розвиток екологічного права України як галузі права.
4. Історія формування права навколишнього середовища ЄС.
5. Поняття та місце права навколишнього середовища ЄС у системі європейського права.
6. Охорона довкілля як пріоритетний обов'язок держав-членів ЄС.
7. Перспективи розвитку права навколишнього середовища ЄС.

#### **Контрольні питання**

1. Обґрунтуйте співвідношення понять «довкілля», «навколишнє середовище», «правова охорона довкілля», «право навколишнього середовища», «екологічне право».
2. Назвіть причини, які зумовили необхідність регулювання екологічних проблем на законодавчому рівні в Україні та ЄС, проаналізуйте їх на предмет спільності та відмінності.

3. Проаналізуйте вплив міжнародного права навколишнього середовища на право навколишнього середовища ЄС.
4. Обґрунтуйте яким чином співвідносяться міжнародне, європейське та національне право навколишнього середовища.
5. Зобразіть схематично етапи формування екологічного права України та права навколишнього середовища ЄС.
6. Посилаючись на законодавство України обґрунтуйте твердження, що охорона довкілля є одним із пріоритетних обов'язків держави.
7. Назвіть, які на Вашу думку, сучасні екологічні питання є проблемами глобального масштабу та окресліть, на власний розсуд, ймовірні шляхи їх вирішення.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 1 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. Європейське право навколишнього природного середовища: навчальний посібник / За ред. М. М. Микієвича, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякової. Львів, 2004. 256 с.
2. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.
3. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля / Кол.авт.: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. Львів, 2009. 203 с.
4. Конституція України: 28 червня 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
6. Treaty of setting up the European Coal and Steel Community (ECSC Treaty, Treaty of Paris): 18 April 1951. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:xy0022>
7. Treaty establishing the European Economic Community (EEC Treaty, Treaty of Rome): 25 March 1957. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0023>
8. Treaty on the European Atomic Energy Community (Euratom Treaty, Treaty of Rome): 25 March 1957. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4301853>
9. Treaty establishing a single Council and a single Commission of the European Communities (Merger Treaty, Treaty of Brussels): 8 April 1965. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:4301863>
10. Single European Act (SEA): 17; 28 February 1986. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027>
11. The Treaty on European Union (TEU Treaty, Treaty of Maastricht): 7 February 1992. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026>
12. The 8th Environment Action Programme until 2030.



[https://ec.europa.eu/environment/strategy/environment-action-programme-2030\\_en#ecl-inpage-248](https://ec.europa.eu/environment/strategy/environment-action-programme-2030_en#ecl-inpage-248)

## Тема 2.

### Екологічне право як галузь права України. Предмет і структура права навколишнього середовища ЄС

*Екологічне право є самостійною галуззю права, яка регулює суспільні відносини пов'язані з охороною, використанням і відтворенням природних ресурсів, забезпеченням екологічної безпеки.*

*Цікавим є той факт, що впродовж тривалого часу й до недавня серед учених велися дискусія щодо розуміння предмету та методів, визначення системи екологічного права, доцільності його відокремлення та обґрунтування самостійності загалом. Тоді як сьогодні ми говоримо про нього як про одну з провідних і пріоритетних галузей права.*

*Право навколишнього середовища ЄС також займає самостійне місце в системі європейського права.*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати поняття, предмет і методи еколого-правового регулювання, дослідити систему екологічного права України, встановити його співвідношення з іншими галузями права, визначити поняття та види об'єктів екологічного права.*

*Крім цього потрібно з'ясувати зміст управління охороною навколишнього середовища в ЄС, встановити предметні сфери регулювання права навколишнього середовища ЄС і дослідити інструменти та механізми ЄС в сфері охорони навколишнього середовища.*

#### **Питання для обговорення**

1. Поняття екологічного права України, предмет і метод еколого-правового регулювання.
2. Система екологічного права України.
3. Співвідношення екологічного права України з іншими галузями права.
4. Поняття та види об'єктів екологічного права.
5. Управління охороною навколишнього середовища в ЄС.
6. Предметні сфери регулювання права навколишнього середовища ЄС.
7. Інструменти та механізми ЄС у сфері охорони довкілля.

#### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично структуру екологічних правовідносин, обґрунтуйте їх особливості як предмета еколого-правового регулювання.
2. Проаналізуйте підходи науковців щодо визначення видів екологічних правовідносин.
3. В чому, на Вашу думку, проявляється специфіка методів правового регулювання в екологічному праві України, назвіть особливі для цієї галузі права методи.
4. Складіть таблицю співвідношення екологічного права з іншими галузями права.

5. Зобразіть схематично види об'єктів екологічного права та перерахуйте їх ознаки.

6. Проаналізуйте одну з екологічних програм дій, на власний вибір, на предмет визначення в них пріоритетних сфер правового регулювання.

7. Перерахуйте та проаналізуйте суть економічних інструментів і механізмів ЄС у сфері охорони довкілля.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 2 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. Грицяк І. А. Право та інституції Європейського Союзу: навчальний посібник / І. А. Грицяк. К.: К.І.С., 2004. 260 с.

2. Європейське право навколишнього природного середовища: навчальний посібник / За ред. М. М. Микієвича, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякової. Львів, 2004. 256 с.

3. Право Європейського Союзу: підручн. / за ред. О.К. Вишнякова. Одеса: Фенікс, 2013. 883 с.

4. Право Європейського Союзу: підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.]; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків: Право, 2019. 442 с.

5. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.

6. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля / Кол.авт.: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. Львів, 2009. 203 с.

### **Тема 3.**

#### **Джерела правової охорони довкілля в Україні та ЄС**

*Охорона довкілля в Україні та ЄС базується на цілій системі нормативно-правових актів. В Україні природоохоронні заходи здійснюються на основі низки поресурсових кодексів, законів, підзаконних актів, при цьому основним джерелом екологічного права України виступає Конституція. Для права навколишнього середовища ЄС також є притаманною регламентація порядку охорони довкілля як загальними, так і спеціальними джерелами права ЄС. Зокрема важливе значення в даному контексті належить установчим договорам, рішенням Суду ЄС, міжнародним договорам ЄС. Проте особливу роль в цьому питанні відіграють норми вторинного права ЄС у сфері охорони довкілля (директиви, регламенти та ін.)*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати систему джерел екологічного права України, значення установчих договорів ЄС, норм вторинного права ЄС, рішень Суду ЄС, міжнародних договорів ЄС як джерел правової охорони довкілля.*

### **Питання для обговорення**

1. Поняття джерел екологічного права України, їх види та система.
2. Установчі договори як джерела правової охорони довкілля в ЄС.
3. Норми вторинного права ЄС у сфері охорони довкілля.
4. Рішення Суду ЄС як джерела правової охорони довкілля.
5. Міжнародні договори ЄС у сфері правової охорони довкілля.

### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично систему джерел екологічного права України.
2. Проаналізуйте вплив установчих договорів ЄС на формування правових засад охорони довкілля в ЄС.
3. Складіть таблицю джерел вторинного права ЄС у сфері охорони довкілля та наведіть їх конкретні приклади.
4. Проаналізуйте одне з рішень Суду ЄС, на власний вибір, яке вплинуло на формування принципів правової охорони довкілля в ЄС.
5. Зобразіть схематично міжнародні договори, підписані ЄС, у сфері правової охорони довкілля.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 3 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. Європейське право навколишнього природного середовища: навчальний посібник / За ред. М. М. Микієвича, Н. І. Андрусевич, Т. О. Будякової. Львів, 2004. 256 с.
2. Право Європейського Союзу: підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.]; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків: Право, 2019. 442 с.
3. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Підручник / Під заг. ред. проф. С.М. Кравченко. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2002. 336 с.
4. Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля / Кол.авт.: Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З. Львів, 2009. 203 с.
5. Конституція України: 28 червня 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
7. Treaty of setting up the European Coal and Steel Community (ECSC Treaty, Treaty of Paris): 18 April 1951. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:xy0022>
8. Treaty establishing the European Economic Community (EEC Treaty, Treaty of Rome): 25 March 1957. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0023>
9. Treaty on the European Atomic Energy Community (Euratom Treaty, Treaty of Rome): 25 March 1957. <https://eur-lex.europa.eu/legal->

[content/EN/TXT/?uri=legisum:4301853](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4301853)

10. Treaty establishing a single Council and a single Commission of the European Communities (Merger Treaty, Treaty of Brussels): 8 April 1965. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:4301863>

11. Single European Act (SEA): 17; 28 February 1986. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027>

12. The Treaty on European Union (TEU Treaty, Treaty of Maastricht): 7 February 1992. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0026>

13. Перелік законодавчих актів ЄС із питань довкілля: Міністерство юстиції України. [https://minjust.gov.ua/m/str\\_45875](https://minjust.gov.ua/m/str_45875)

#### Тема 4.

### Принципи правової охорони довкілля в Україні та ЄС

*Принципи права – це основоположні засади, ідеї, концепції, на яких побудовані норми права й виходячи з яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин.*

*Для екологічного права України та права навколишнього середовища ЄС є притаманною наявність спеціальних принципів, що базуються на пріоритеті охорони життя та здоров'я людини.*

*Принципи правової охорони довкілля в Україні та ЄС мають за мету забезпечити збереження природних ресурсів, їх раціональне використання та відтворення завдяки оптимальному поєднанні екологічних і економічних інтересів суспільства. При цьому, як уже зазначалося, основною цінністю в ході відповідної діяльності виступає життя та здоров'я людини.*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати поняття й суть принципів екологічного права України та права навколишнього середовища ЄС. Зокрема, потрібно детально дослідити особливості галузевих принципів екологічного права України, встановити зв'язок загальних принципів ЄС і охорони довкілля, а також охарактеризувати систему принципів права навколишнього середовища ЄС.*

#### **Питання для обговорення**

1. Принципи екологічного права України.
2. Особливості галузевих принципів екологічного права України.
3. Загальні принципи права ЄС і охорона довкілля.
  - 3.1. Принцип інтеграції питань охорони довкілля в політику та дії ЄС.
  - 3.2. Принципи пропорційності та субсидіарності.
4. Принципи права навколишнього середовища ЄС.
  - 4.1. Принципи попередження та перестороги.
  - 4.2. Принцип відшкодування шкоди шляхом її усунення на початку виникнення.
  - 4.3. Принцип сталого розвитку.
  - 4.4. Принцип забруднювач платить.

### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично систему принципів екологічного права України.
2. Підтвердіть особливості галузевих принципів екологічного права України посиланнями на конкретні норми законодавства.
3. Зобразіть схематично вплив загальних принципів права ЄС на формування та нормативне закріплення принципів права навколишнього середовища ЄС.
4. Зобразіть схематично принципи права навколишнього середовища ЄС і обґрунтуйте їх взаємозв'язок і взаємодію між собою.
5. Проаналізуйте міжнародні нормативно-правові акти, в яких закріплено принцип сталого розвитку.
6. Проаналізуйте законодавство України на предмет закріплення в ньому принципу сталого розвитку.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 4 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. Анісімова Г. В. Принципи екологічного права: поняття та види. Правова доктрина – основа формування правової системи держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України». Харків, 20–21 листоп. 2013 р. Нац. акад. прав. наук України. С. 485–488. [https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7204/1/Anisimova\\_485.pdf](https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7204/1/Anisimova_485.pdf)
2. Ісакова В. М. Принципи міжнародного екологічного права: історія формування. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Випуск 5. Том 2. С. 8–15. [http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/5/tom\\_2/4.pdf](http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/5/tom_2/4.pdf)
3. Комарницький В. М. Принципи екологічного права: питання їх закріплення в екологічному законодавстві. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2018. Випуск 3 (83). С. 174–182. <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/91/88>
4. Engle, Eric. General Principles of European Environmental Law. Pennsylvania State Environmental Law Review. 2009. Volume. 17. P. 215–224. [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=1283791](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1283791)
5. EU Environmental Principles. <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/POST-PN-0590/POST-PN-0590.pdf>
6. Principles of EU Environmental Law. EU environmental law and national Courts: the key role of the national judge. [https://ec.europa.eu/environment/legal/law/pdf/role\\_nat\\_courts/Role%20of%20national%20judge.pdf](https://ec.europa.eu/environment/legal/law/pdf/role_nat_courts/Role%20of%20national%20judge.pdf)

## Тема 5. Екологічні права та обов'язки громадян за законодавством України та ЄС

*На міжнародному рівні екологічні права вперше були зафіксовані в Стокгольмській декларації про навколишнє середовище (1972). Пізніше концепція екологічних прав деталізувалася в Декларації Ріо-де-Жанейро по навколишньому середовищі та розвитку (1992) й Орхуській конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються охорони навколишнього середовища (1998).*

*У вітчизняному законодавстві екологічні права вперше були закріплені Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991).*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати місце екологічних прав громадян у системі прав людини, встановити зміст екологічних прав за міжнародним, європейським і національним законодавством України, дослідити особливості та систему екологічних прав. Крім цього окремої уваги потребує вивчення екологічних обов'язків громадян.*

### **Питання для обговорення**

1. Екологічні права громадян в міжнародному, європейському та національному законодавстві.
2. Особливості та система екологічних прав громадян України.
3. Право на безпечне для життя та здоров'я довкілля.
4. Право на екологічну інформацію.
5. Право на участь громадськості в прийнятті рішень з питань, що стосуються довкілля.
6. Право на захист порушених екологічних прав і відшкодування шкоди.
7. Екологічні обов'язки громадян.

### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично етапи закріплення екологічних прав громадян у міжнародному законодавстві.
2. Обґрунтуйте особливості екологічних прав громадян і їх місце в системі прав людини.
3. Складіть таблицю, де в одній колонці випишіть систему екологічних прав громадян, закріплену в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища», а в іншій перелік нормативно-правових актів, що забезпечують реалізацію цих прав.
4. В яких випадках Орхуська конвенція допускає можливість відмови зі сторони державних органів у наданні екологічної інформації та як це співвідноситься з законодавством України?
5. Посилаючись на законодавство України обґрунтуйте суть та відмінність громадських обговорень і громадських слухань.



### Практичні завдання

1. До Вас звернулися жителі села Задністрянськ, яке знаходиться в зоні дії Бурштинської ТЕС за захистом права на безпечне довкілля. Ваше першочергове завдання – збір інформації.

Напишіть запит на отримання екологічної інформації.

Важливо:

- 1) в якій формі повинен бути цей запит?
- 2) кому буде адресований?
- 3) які мотиви необхідності такої інформації будете вказувати?
- 4) які питання слід поставити?

2. У травні 2011 року правозахисна організація «Екологія. Право. Людина» подала до приватного підприємства, яке здійснює викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря, запит про надання можливості ознайомитися із документами підприємства про викиди (документи, в яких обґрунтовуються обсяги викидів і звіт із інвентаризації викидів). У відповідь на такий запит забруднювач повідомив, що законодавство не передбачає обов'язку приватних господарюючих суб'єктів подавати таку інформацію громадськості. Такий обов'язок стосується лише органів державної влади та господарюючих суб'єктів, які фінансуються з державного бюджету.

Проаналізуйте правову позицію правозахисної організації та приватного підприємства.

Вирішіть справу.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 5 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### Додаткові джерела для опрацювання

1. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля: практичний посібник /Алексеева Є. А., Левіна Г. М., Шуміло О. М., Шутяк С. В., Кравченко О. В.; Міжнародна благодійна організація «Екологія–Право–Людина». Львів: Норма, 2015. 144 с. <http://epl.org.ua/human-posts/dostup-do-privosuddia-v-haluzi-okhorony-dovkillia-praktychnyi-posibnyk/>

2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексеева, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016. 240 с. <http://epl.org.ua/human-posts/zastosuvannia-yevropeiskoi-konventsii-z-prav-liudyny-dlia-zakhystu-ekolo-hichnykh-prav-ta-dovkillia-posibnyk/>

3. Бредіхіна В. Л. Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Харків, 2005.

4. Кобецька Н. Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 1998.

5. Мороз Г. В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля: монографія. Івано-Франківськ, 2008.

6. Решітник Л. П. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.07. Харків, 2005.

7. Конституція України: 28 червня 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: 25 червня 1998. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text)
9. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
10. Закон України «Про доступ до публічної інформації»: 13 січня 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
11. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля»: 18 грудня 2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text>
12. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища»: від 1 листопада 2005. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1510-05#Text>
13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України»: 29 червня 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2011-%D0%BF#Text>
14. Наказ Мінприроди України «Про забезпечення доступу до публічної інформації»: 11 листопада 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-11#Text>

## Тема 6.

### Право власності на природні об'єкти та їх ресурси й право природокористування в Україні

*В суб'єктивному розумінні право власності на природні об'єкти та їх ресурси – це врегульована нормами права можливість суб'єкта володіти, користуватись і розпоряджатись належними йому природними об'єктами та їх ресурсами. Для природних об'єктів і їх ресурсів є характерною наявність поруч із державною, комунальною та приватною формою власності, так званої четвертої форми – право власності Українського народу, яка закріплена в Конституції України.*

*Право природокористування як суб'єктивне право – це можливість, що належить конкретному природокористувачу та спрямована на задоволення різноманітних інтересів і використання різних властивостей довкілля – економічних, екологічних, оздоровчих, естетичних тощо. За формою право природокористування поділяється на загальне (використання людиною природи з метою задоволення своїх життєво необхідних потреб) і спеціальне (виробничо-господарське використання природних об'єктів).*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати поняття та особливості права власності на природні об'єкти та їх ресурси, встановити специфіку форм власності на природні ресурси, дослідити поняття та принципи права природокористування, проаналізувати підстави виникнення,*



зміни та припинення права природокористування, визначити права та обов'язки користувачів природних ресурсів.

### **Питання для обговорення**

1. Поняття та особливості права власності на природні об'єкти та їх ресурси.
2. Юридична конструкція права власності народу України.
3. Форми власності на природні ресурси.
4. Поняття права природокористування, принципи природокористування.
5. Види права природокористування.
6. Особливості права орендного природокористування.
7. Суб'єкти та об'єкти права природокористування.
8. Підстави виникнення, зміни та припинення права природокористування.
9. Загальні та спеціальні права й обов'язки користувачів природних ресурсів.

### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично особливості природних об'єктів як об'єктів права власності.
2. Посилаючись на законодавство України проаналізуйте конституційне та галузеве регулювання права власності на природні ресурси (на основі конкретних статей Конституції, поресурсових кодексів і законів).
3. Порівняйте схематично зміст права власності на природні об'єкти та права природокористування.
4. Складіть порівняльну таблицю права загального та права спеціального природокористування, назвіть їх приклади.
5. Обґрунтуйте механізм здійснення первинного і вторинного природокористування.

### **Практичні завдання**

1. Під час проведення перевірки працівниками Державного агентства рибного господарства в Херсонській області виявлено, що мешканець м. Нова Каховка Соколов В. здійснював торгівлю свіжою рибою на місцевому ринку не маючи будь-яких документів для підтвердження законності її вилову. Як пояснив Соколов В., торгівля рибою не є його основним заняттям і не здійснюється ним на постійній основі, вилов здійснено в порядку загального природокористування на яке не вимагається будь-яких дозволів.

Працівники Держрибагенства вилучили в Соколова В. рибу та наклали на нього штраф в розмірі 750 грн.

Не погоджуючись з цим, Соколов В. оскаржив дії Держрибагенства до суду.

Проаналізуйте правову позицію обох сторін.

Яка форма природокористування мала місце в даному випадку? Які види відповідальності та в яких формах можуть бути застосовані до

правопорушників за незаконний вилов риби? Яким чином обчислюється розмір збитків завданих незаконним виловом риби?

Вирішіть справу.

2. Громадяни Падалко Р., Мережко В. і Воронець С. у вихідний день виїхали на р. Псел для відпочинку та купання. Діставшись місця призначення вони виявили, що придатна для купання ділянка узбережжя відгороджена парканом, на якому висить повідомлення, що ділянка є приватною власністю, яка охороняється законом. Падалко Р., Мережко В. і Воронець С. вимушені були відмовитись від купання та повернутись до міста.

Наступного дня Падалко Р. звернувся із скаргою до прокуратури, в якій просив вжити заходів щодо захисту його порушеного права на водокористування.

Під час перевірки прокуратурою було виявлено, що огорожена ділянка рішенням районної ради передана в оренду строком на 25 років ТОВ «Перехрестя» для облаштування платного пляжу. В даний час, у зв'язку з фінансовою кризою, роботи щодо облаштування зупинені.

Який порядок здійснення загального водокористування передбачений чинним законодавством? Проаналізуйте на основі норм земельного законодавства порядок надання в оренду земель водного фонду. Які права та обов'язки орендаря водного об'єкту?

Вирішіть справу.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 6 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

**Додаткові джерела для опрацювання**

1. Конституція України: 28 червня 1996.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Кодекс України про надра: 27 липня 1994.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Водний кодекс України: 6 червня 1995.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Земельний кодекс України: 25 жовтня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
6. Лісовий кодекс України в редакції: 8 лютого 2006.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
7. Закон України «Про рослинний світ»: 9 квітня 1999.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>
8. Закон України «Про тваринний світ»: 13 грудня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення: 7 грудня 1984.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
10. Кримінальний кодекс України: 5 квітня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних водних біоресурсів»: 21 листопада 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2011-%D0%BF#Text>

### **Тема 7.**

#### **Правові засади управління в галузі охорони довкілля в Україні. Роль інституційного механізму ЄС у розвитку та застосуванні права навколишнього середовища ЄС**

*Під управлінням у галузі охорони довкілля розуміють підзаконну виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених органів, спрямовану на забезпечення раціонального використання природних ресурсів, збереження та відновлення довкілля, забезпечення екологічної безпеки.*

*Як в Україні, так і в ЄС сформована система органів, які здійснюють управління в галузі охорони довкілля. При цьому й в Україні та в ЄС органи управління і цій сфері традиційно поділяються на органи загальної компетенції (здійснюють загальне управління) та органи спеціальної компетенції (здійснюють спеціальне (комплексне, галузеве, функціональне) управління).*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати поняття, види, мету та особливості управління в галузі охорони довкілля в Україні, встановити систему галузевих органів управління в галузі охорони довкілля в Україні та дослідити поняття та систему функцій екологічного управління. Також потрібно проаналізувати функції органів ЄС у сфері охорони довкілля, визначити спеціальні органи ЄС у сфері охорони довкілля.*

#### **Питання для обговорення**

1. Поняття, види, мета та особливості управління в галузі охорони довкілля в Україні.
2. Система галузевих органів управління в галузі охорони довкілля в Україні.
3. Поняття та система функцій екологічного управління.
  - 3.1. Моніторинг довкілля та кадастри природних ресурсів.
  - 3.2. Екологічне прогнозування, програмування, планування.
  - 3.3. Ліцензування і видача дозволів в галузі використання природних ресурсів.
  - 3.4. Екологічне нормування і стандартизація. Система екологічних нормативів.
  - 3.5. Державний екологічний контроль: поняття, мета, суб'єкти, порядок здійснення.
  - 3.6. Поняття, суб'єкти, об'єкти оцінки впливу на довкілля. Процедура оцінки впливу на довкілля.
  - 3.7. Форми участі громадськості в прийнятті управлінських рішень у галузі охорони довкілля.
  - 3.8. Статус громадських інспекторів з охорони довкілля.
4. Функції органів ЄС у сфері охорони довкілля.

- 4.1. Рада ЄС.
- 4.2. Європейський Парламент.
- 4.3. Європейська Комісія.
- 4.4. Суд Європейських Співтовариств.
- 4.5. Омбудсмен ЄС.
- 4.6. Європейський інвестиційний банк.
5. Спеціальні органи ЄС у сфері охорони довкілля.
  - 5.1. Європейське агентство з навколишнього середовища.
  - 5.2. Консультативні органи у сфері охорони довкілля на рівні ЄС.

### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично систему галузевих органів управління в галузі охорони довкілля в Україні.
2. Зобразіть схематично етапи процедури оцінки впливу на довкілля.
3. Посилаючись на законодавство України проаналізуйте структуру та строк дії висновку з оцінки впливу на довкілля.
4. Посилаючись на законодавство України проаналізуйте форми участі громадськості в прийнятті управлінських рішень у галузі охорони довкілля.
5. Складіть порівняльну таблицю повноважень державних і громадських інспекторів в галузі охорони навколишнього природного середовища.
6. Складіть таблицю органів ЄС у сфері охорони довкілля та конкретизуйте їх функції.

### **Практичні завдання**

1. При проведенні перевірки діяльності заводу по виготовленню шкіряних виробів інспектором Державної екологічної інспекції було виявлено факт скиду стічних вод без очистки в річку. На основі встановлених методик були розраховані збитки, які становили 49 тис. грн., з них 10 тис. грн. завод погодився сплатити добровільно.

Кому повинні бути відшкодовані заподіяні збитки? Чи має право Державна екологічна інспекція та її територіальні управління пред'являти позови про відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю? Який порядок подальших дій в даній ситуації?

Вирішіть справу.

2. Гірничодобувне підприємство, здійснюючи технічне переобладнання шахти по видобуванню кам'яного вугілля, пройшло оцінку впливу на довкілля. Висновок з оцінки впливу на довкілля містив ряд екологічних умов, які були включені за результатами громадських слухань відповідної планованої діяльності.

Через пів року після отримання висновку підприємство почало технічну реконструкцію шахти. Однак, на думку керівника громадської організації «Екологія Львівщини», екологічні умови висновку не враховуються. Він звернувся в суд з вимогою припинити діяльність з реконструкції шахти.

Які підстави припинення діяльності підприємств відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»? Чи є керівник громадської організації належним позивачем?

Вирішіть справу.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 7 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

**Додаткові джерела для опрацювання**

1. Конституція України: 28 червня 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»: 25 травня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів»: 25 червня 2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію»: 19 квітня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>
6. Наказ Мінекоресурсів України «Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля»: 27 лютого 2002. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0276-02#Text>
7. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля»: 18 грудня 2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text>
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України»: 29 червня 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2011-%D0%BF#Text>
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»: 13 грудня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2017-%D0%BF#Text>
10. Право Європейського Союзу: підручник / [Р. А. Петров (кер. авт. кол.), А. О. Вакулєнко, Ван Елсувеге П. та ін.]; за ред. Р. А. Петрова. Вид. 9-те, змінене і допов. Харків: Право, 2019. 442 с.

## Особлива частина

### Тема 8.

#### Правова охорона біологічного різноманіття в Україні та ЄС

*Глобальне значення збереження компонентів біологічного різноманіття для теперішніх і майбутніх поколінь було визнано ще у 1972 р. на Стокгольмській конференції ООН із проблем оточуючого людину середовища. Однак необхідність збереження біорізноманіття у всій його сукупності визнано лише у 1992 р. на конференції ООН з навколишнього середовища і*

розвитку в Ріо-де-Жанейро, де було прийнято Конвенцію про охорону біологічного різноманіття.

Як в Україні, так і в ЄС наявна низка спеціальних нормативно-правових актів, які забезпечують охорону біологічного різноманіття.

В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати поняття біологічного різноманіття та суть концепції його охорони в міжнародному, європейському та національному законодавстві, встановити систему правових актів ЄС і України, які регулюють відносини охорони, використання та збереження біологічного різноманіття в цілому та його окремих компонентів, дослідити напрями охорони біологічного різноманіття за різними сферами діяльності, в яких передбачається його використання.

### **Питання для обговорення**

1. Концепція охорони біологічного різноманіття в міжнародному та європейському праві.
2. Збереження й охорона дикої флори та фауни й природних середовищ їх існування в законодавстві ЄС.
3. Правове регулювання торгівлі видами дикої флори та фауни в межах ЄС.
4. Охорона біологічного різноманіття від негативного впливу генетично модифікованих організмів.
5. Правовий режим екологічної мережі України.
6. Правовий режим природно-заповідного фонду України.
7. Характеристика Червоної та Зеленої книг України як одних із правових інструментів захисту біологічного різноманіття.

### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично систему міжнародних, європейських і вітчизняних нормативно-правових актів, які забезпечують охорону біологічного різноманіття.
2. Проаналізуйте етапи процедури торгівлі видами дикої флори та фауни в межах ЄС.
3. Посилаючись на законодавство України проаналізуйте особливості правового режиму окремих видів територій і об'єктів природно-заповідного фонду (на основі таблиці, поданої в лекційному матеріалі).
4. Посилаючись на законодавство України проаналізуйте порядок включення територій та об'єктів до переліку територій та об'єктів екомережі та вплив такого включення на форму власності й порядок використання відповідних земельних ділянок.
5. Складіть порівняльну таблицю національної екологічної мережі, мережі Natura 2000 та Смарагдової мережі (Emerald Network) за такими критеріями: поняття, мета створення, підстава формування, порядок включення об'єктів, територія поширення.
6. Складіть порівняльну таблицю правового режиму Червоної та Зеленої книг України (мета, об'єкти охорони, порядок внесення, відповідальність за порушення законодавства).

### **Практичні завдання**

1. З метою уточнити кількісний склад тваринного світу в частині степового заповідника працівники управління екології та природних ресурсів області використали швидкохідні сучасні спортивні автомобілі.

Використання цих автотранспортних засобів призвело до порушення режиму мешкання тварин, а від надмірного гоніння тварин по степу 23 особини загинуло.

Дирекція заповідника звернулася до управління екології та природних ресурсів області з проханням виділити 170 тис. гривень з позабюджетних коштів для покриття заподіяних заповіднику збитків. Начальник управління в своїй відповіді пояснив, що витрачання позабюджетних коштів на вказані цілі не передбачено, а тому рекомендував дирекції заповідника списати ці втрати, як на проведення планових відстрілів тварин у наукових цілях. Дирекція заповідника звернулася з позовом до суду про відшкодування заподіяних збитків працівниками управління екології та природних ресурсів області.

Вирішіть справу.

2. На території заповідної зони Шацького національного природного парку розташована тваринницька ферма, випасається худоба, проводиться промисловий вилов риби.

Які порушення правового режиму національного природного парку мають місце? Яка відповідальність передбачена за ці дії?

Дайте правовий аналіз ситуації.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 8 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. Конституція України: 28 червня 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України»: 10 червня 1992. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
4. Закон України «Про екологічну мережу України»: 24 червня 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд»: 24 липня 2013. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/541-2013-%D0%BF#Text>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі»: 16 грудня 2015. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2015-%D0%BF#Text>
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: 7 грудня 1984. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>



8. Кримінальний кодекс України: 5 квітня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

9. Правовий режим природно-заповідного фонду України: історія формування, юридичні аспекти та закордонний досвід (посібник) / за заг. ред. О. Кравченко. Львів: Видавництво «Компанія Манускрипт», 2017.  
[http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/2116\\_EPL\\_PZF-Ukrainy\\_internet\\_versia.pdf](http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/2116_EPL_PZF-Ukrainy_internet_versia.pdf)

10. EU Biodiversity Strategy for 2030. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380>

## Тема 9.

### Правова охорона лісів в Україні та ЄС

*Відповідно до ст. 25 Закону України «Про рослинний світ», охорона рослинного світу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової, популяційної та ценотичної різноманітності і цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також невиснажливе використання.*

*Також у правовому забезпеченні охорони лісів важливе місце займають норми Лісового кодексу України, які регламентують базові засади здійснення заходів по відтворенню, підвищенню продуктивності, поліпшення якісного складу лісів, їх захисту.*

*Щодо законодавства ЄС у цій сфері, то притаманною йому ознакою є наявність спеціального документу, який визначає мету та основні напрями правової охорони лісів на найближчі роки. Сьогодні таким актом є нова лісова стратегія ЄС до 2030 року.*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати процес становлення законодавства ЄС у сфері охорони лісів і суть положень нормативно-правових актів ЄС щодо охорони лісів, встановити пріоритетні цілі та головні завдання нової лісової стратегії ЄС до 2030 року, дослідити заходи охорони рослинного світу та лісів за законодавством України та проаналізувати межі юридичної відповідальності за порушення вітчизняного законодавства про рослинний світ і ліси.*

#### **Питання для обговорення**

1. Становлення законодавства ЄС у сфері охорони лісів.
2. Огляд положень нормативно-правових актів ЄС щодо охорони лісів.
3. Цілі та завдання нової лісової стратегії ЄС до 2030 року.
4. Заходи охорони рослинного світу та лісів за законодавством України.
5. Юридична відповідальність за порушення вітчизняного законодавства про рослинний світ і ліси.

#### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично етапи становлення законодавства ЄС у сфері охорони лісів.



2. Складіть таблицю основних завдань нової лісової стратегії ЄС до 2030 року.
3. Посилаючись на Лісовий кодекс України проаналізуйте поняття та особливості правового режиму природних лісів, пралісів, квазіпралісів.
4. Проаналізуйте становлення та особливості виокремлення пралісів в Україні.
5. Зобразіть схематично систему заходів охорони рослинного світу та лісів за законодавством України.

### **Практичні завдання**

1. Громадянин Несторенко В. був оштрафований на підставі статті 65 КпАП України «Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка» за те, що він зрубав два горіхи, які росли на присадибній ділянці сусіда.

Що таке лісовий фонд України? Який правовий режим дерев, які не входять до лісового фонду України? Хто здійснює управління ними?

Вирішіть справу.

2. Працівниками лісової охорони було виявлено, що громадянка Павлик А. самовільно випасала корову в лісових культурах на площах, призначених для лісовідновлення, в результаті чого знищено лісові культури віком до 3-х років на площі 0,01 га.

Яку відповідальність необхідно застосувати за це правопорушення? Підрахуйте заподіяну шкоду на основі затверджених такс.

Вирішіть справу.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 9 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. Конституція України: 28 червня 1996.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Лісовий кодекс України: 8 лютого 2006.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
3. Закон України «Про рослинний світ»: 9 квітня 1994.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: 7 грудня 1984.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Кримінальний кодекс України: 5 квітня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Наказ Мінбуду України «Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України»: 10 квітня 2006.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-06#Text>
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про такси для обчислення розміру шкоди, заподіяної зеленим насадженням у межах міст та інших населених пунктів»: 8 квітня 1999. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-99-%D0%BF#Text>

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу»: 23 липня 2008. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text>

9. New EU Forest Strategy for 2030. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0572>

## Тема 10.

### Правова охорона вод в Україні та ЄС

*Правова охорона вод в Україні здійснюється на основі норм Водного кодексу України та спеціальних нормативно-правових актів, які визначають законодавчі засади реалізації заходів охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження.*

*Щодо законодавства ЄС у цій сфері, то воно регламентує заходи охорони вод за різними напрямками, зокрема: управління річковими басейнами, управління ризиками підтоплення в ЄС, попередження дефіциту води та посух, забезпечення доступу до питної води та гарантування її якості, охорона морських вод тощо.*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати процес становлення законодавства ЄС у сфері охорони вод і суть положень нормативно-правових актів ЄС щодо охорони вод, встановити пріоритетні цілі та головні завдання охорони вод у ЄС, дослідити заходи охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження за законодавством України й проаналізувати межі юридичної відповідальності за порушення вітчизняного водного законодавства.*

#### **Питання для обговорення**

1. Правові засади управління річковими басейнами в ЄС.
2. Правові засади управління ризиками підтоплення в ЄС.
3. Попередження дефіциту води та посух.
4. Забезпечення доступу до питної води та гарантування її якості.
5. Охорона морських вод.
6. Правові заходи охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження за законодавством України.
7. Юридична відповідальність за порушення вітчизняного водного законодавства.

#### **Контрольні питання**

1. Зобразіть схематично основні групи законодавства ЄС у сфері охорони вод.
2. Зобразіть схематично етапи становлення законодавства ЄС у сфері охорони вод.
3. Складіть таблицю основних цілей Водної рамкової директиви (Water Framework Directive).

4. Посилаючись на Водну рамкову директиву та Водний кодекс України проаналізуйте суть басейнового принципу управління річками (principle of river basin management).

5. Проаналізуйте та розмежуйте поняття дефіциту води та посух (Water Scarcity and Drought).

6. Зобразіть схематично систему заходів охорони морських вод за законодавством ЄС.

7. Зобразіть схематично систему заходи охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження за законодавством України.

### **Практичні завдання**

1. Сільськогосподарський кооператив «Дністровський», не маючи належно обладнаного складу отрутохімікатів, зберігав їх під відкритим небом. Внаслідок дощів частину з них було змито стічними водами в ставок, з якого подається вода для тваринницьких ферм і поливу полів сусіднього сільськогосподарського кооперативу. Через деякий час внаслідок дії змитих у воду отрутохімікатів у сусідньому кооперативі загинуло 100 голів великої рогатої худоби, а також посіви на площі 20 га.

Які норми екологічного права порушені в даному випадку? Які заходи відповідальності слід застосувати в даній ситуації? Чи зміниться кваліфікація дій і характер позовів у випадку, якщо посіви та худоба, що загинули, належала цьому ж кооперативу «Дністровський»?

Вирішіть справу.

2. Керівництво заводу «Автовантажувач» не ввело нове очисне обладнання, оскільки не мало відповідних спеціалістів і проводило скидання стічних вод у річку без очистки, що призвело до значного погіршення стану води в річці.

Які види юридичної відповідальності можна застосувати в цьому випадку? На основі яких правових норм вини будуть застосовані?

Вирішіть справу.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 10 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. Конституція України: 28 червня 1996.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Водний кодекс України: 6 червня 1995.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: 7 грудня 1984.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

4. Кримінальний кодекс України: 5 квітня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них»: 8 травня 1996. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/486-96->

[%D0%BF](#)

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів»: 18 грудня 1998. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2024-98-%D0%BF>

7. Наказ Мінприроди України «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів»: 20 липня 2009. <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09>

8. Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02000L0060-20141120>

9. Directive 2007/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on the assessment and management of flood risks. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007L0060>

10. Water Scarcity and Droughts in the European Union. [https://ec.europa.eu/environment/water/quantity/eu\\_action.htm](https://ec.europa.eu/environment/water/quantity/eu_action.htm)

### Тема 11.

#### Правова охорона атмосферного повітря в Україні та ЄС

*Атмосферне повітря – життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень (ст. 1 Закону України «Про охорону атмосферного повітря»).*

*Особливостями правового режиму атмосферного повітря є: специфіка встановлення власності на атмосферне повітря; на відміну від інших природних об'єктів, атмосферне повітря не підлягає обліку; на відміну від інших природних об'єктів, в законодавчому регулюванні яких значну питому вагу займають норми, що регулюють порядок їх використання, стосовно атмосферного повітря законодавство практично не містить норм про його використання; законодавство щодо атмосферного повітря регулює в основному охоронні відносини, які спрямовані на попередження негативного впливу на атмосферне повітря, покращення якісного складу атмосферного повітря; враховуючи особливості атмосферного повітря, як природного об'єкта, що перебуває в постійному русі й переноситься на різні відстані, не обмежуючись кордонами однієї держави, саме щодо нього, як щодо жодного іншого об'єкту, актуальним і ефективним є міжнародне співробітництво.*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати цілі міжнародної та європейської політики щодо попередження забруднення та забезпечення якості атмосферного повітря, встановити напрями охорони атмосферного повітря, дослідити поняття та особливості правового режиму атмосферного повітря, проаналізувати систему екологічних нормативів у галузі охорони атмосферного повітря, організаційно-правовий режим охорони атмосферного повітря, правовий режим санітарно-захисних зон.*

### Питання для обговорення

1. Міжнародна та європейська політика щодо попередження забруднення атмосферного повітря.
2. Забезпечення якості атмосферного повітря за законодавством ЄС.
3. Напрями охорони атмосферного повітря в залежності від джерел забруднення.
4. Європейська програма охорони атмосферного повітря.
5. Поняття та особливості правового режиму атмосферного повітря.
6. Система екологічних нормативів у галузі охорони атмосферного повітря.
7. Організаційно-правовий режим охорони атмосферного повітря.
8. Правовий режим санітарно-захисних зон.

### Контрольні питання

1. Зобразіть схематично етапи становлення міжнародного та європейського законодавства в сфері охорони атмосферного повітря.
2. Складіть таблицю напрямів охорони атмосферного повітря в залежності від джерел забруднення та проаналізуйте їх.
3. Проаналізуйте особливості правового режиму атмосферного повітря.
4. Зобразіть схематично систему екологічних нормативів у галузі охорони атмосферного повітря.
5. Зобразіть схематично систему організаційно-правових заходів охорони атмосферного повітря.
6. Посилаючись на законодавство України проведіть санітарну класифікацію підприємств, виробництв та споруд і розмірів санітарно-захисних зон для них.

### Практичні завдання

1. На руднику виробничого об'єднання «Сірка» виникла пожежа, під час гасіння якої 5 тон сірчаного ангідриду, що викидає підприємство, поєдналися з водою й утворилась кислотна хмара. Через деякий час на суміжній території випав кислотний дощ, який знищив посіви пшениці, картоплі, конюшини. Державною екологічною інспекцією зафіксований даний факт і матеріали передані в прокуратуру.

Які заходи відповідальності тут слід застосувати?

Вирішіть справу.

2. Фермерське господарство «Садочок» систематично здійснює спалення скирт сіна, які залишились з минулорічного врожаю та не були використані в якості кормів для худоби. Інспектор Державної екологічної інспекції наклав на голову фермерського господарства штраф і подав позов до суду про зобов'язання господарства не спалювати сіно в майбутньому. Свою позицію інспектор мотивував тим, що для здійснення таких дій потрібно отримати дозвіл, адже внаслідок вказаного спалення у повітря виділяються забруднюючі речовини.

Фермерське господарство проти позову інспектора заперечило, вказавши на відсутність в нього повноважень на подання таких позовів, а також на те, що

будь-які забруднюючі речовини при спаленні сіна в повітря не виділяються тому дозволи на таке спалення не потрібні. Голова фермерського господарства оскаржив накладення на нього штрафу інспектором.

Надайте правову оцінку позицій інспектора та голови фермерського господарства.

Вирішіть справу.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 11 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

**Додаткові джерела для опрацювання**

1. Конституція України: 28 червня 1996.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: 7 грудня 1984.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кримінальний кодекс України: 5 квітня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Закон України «Про охорону атмосферного повітря»: 21 червня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>
5. Наказ МОЗ України «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів»: 19 червня 1996.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96#Text>
6. Наказ МОЗ України «Про затвердження Державних санітарних правил охорони атмосферного повітря населених місць (від забруднення хімічними та біологічними речовинами)»: 9 липня 1997.  
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0201282-97#Text>
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»: 13 грудня 2001. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1655-2001-%D0%BF#Text>
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел»: 28 грудня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-2001-%D0%BF#Text>
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел забруднення атмосферного повітря»: 13 березня 2002.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2002-%D0%BF#Text>
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення та затвердження нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря»: 13 березня 2002. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-2002-%D0%BF#Text>
11. Наказ Мінприроди України «Про затвердження нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел»: 27 червня 2006. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0912-06#Text>
12. Наказ Мінекоенерго України «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті



наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря»: 27 квітня 2020. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20#Text>

13. Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution (Air Convention): 13 November 1979. <https://unece.org/convention-and-its-achievements>, <https://unece.org/protocols>

14. Directive 2008/50/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2007 on ambient air quality and cleaner air for Europe. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02008L0050-20150918>

## Тема 12.

### Правові засади поводження з відходами в Україні та ЄС

*Основними нормативно-правовими актами, які покликані регулювати питання відходів і поводження з ними на міжнародному рівні є: Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами, Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням, Об'єднана конвенція про безпеку поводження з відпрацьованим паливом та про безпеку поводження з радіоактивними відходами, Роттердамська конвенція про процедуру Попередньої обгрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі, Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі та інші. При цьому, Україна будучи частиною міжнародної спільноти приєдналася та є учасницею кожної із перелічених конвенцій.*

*Щодо актів європейського законодавства в цій частині, то з поміж них можна умовно виділити кілька основних груп: 1) рамкове законодавство Європейського Союзу про відходи; 2) законодавство Європейського Союзу про операції із поводження з відходами; 3) законодавство Європейського Союзу щодо конкретних відходів.*

*У процесі вивчення теми студенти повинні провести загальну характеристику законодавства ЄС у сфері поводження з відходами, з'ясувати порядок правового регулювання поводження з відходами, дослідити поняття та здійснити класифікацію відходів, встановити особливості правового режиму власності на відходи, проаналізувати види операцій поводження з відходами та правові вимоги до їх здійснення, охарактеризувати обов'язки суб'єктів поводження з відходами.*

#### **Питання для обговорення**

1. Загальна характеристика законодавства ЄС у сфері поводження з відходами.
2. Основні положення правового регулювання поводження з відходами.
3. Правове регулювання операцій поводження з відходами.
4. Правове регулювання поводження з окремими видами відходів.
5. Поняття та класифікація відходів, їх правове регулювання в Україні та режим власності.
6. Операції поводження з відходами та правові вимоги до їх здійснення.

7. Обов'язки суб'єктів поводження з відходами.

### **Контрольні питання**

1. Складіть таблицю основних груп законодавства ЄС у сфері поводження з відходами та наведіть приклади до кожної з них.

2. Зобразіть схематично ієрархію відходів встановлену Директивою 2008/98/ЄС (Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives).

3. Посилаючись на законодавство України та законодавство ЄС проведіть порівняльну характеристику видів операцій поводження з відходами в Україні та ЄС.

4. Посилаючись на законодавство України та законодавство ЄС виділіть особливості поводження з небезпечними відходами в Україні та ЄС.

5. Проаналізуйте особливості відходів як об'єкта права власності та специфіку суб'єктного складу права власності на відходи.

6. Проаналізуйте правовий режим безхазяйних відходів, суб'єктів і порядок управління ними.

### **Практичні завдання**

1. Інспекторами Державної екологічної інспекції під час обстеження території сільської ради було виявлене несанкціоноване звалище відходів. Оскільки сільська рада не виконала своїх обов'язків щодо належного контролю за поводженням з відходами на своїй території, запобігання їх негативному впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я людей, засмічення земельних ресурсів і допустила утворення на своїй території несанкціонованого звалища, Державною екологічною інспекцією була направлена претензія голові сільської ради із пропозицією сплатити суму завданої шкоди в розмірі 54877,2 грн.

На підставі якої Методики слід визначати розмір суми відшкодування в цьому випадку? Викладіть мотивувальну частину претензії з посиланням на норми законодавства.

Вирішіть справу.

2. Під час розвантаження з автомобіля промислових відходів у лісоохоронній зоні затримано водія комбінату, якого притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства. В подальшому з'ясувалося, що про скиди відходів у невстановлених місцях був повідомлений інженер комбінату.

Визначіть коло праввідносин. Хто із суб'єктів і до якої відповідальності може бути притягнутий у зв'язку зі скоєнням зазначеного правопорушення?

Вирішіть справу.

3. Прикордонною службою в виключній (морській) економічній зоні України затримано судно під прапором іноземної держави, яке допустило скидання пально-мастильних матеріалів. Під час обстеження судна було виявлено щойно виловлені цінні породи риби.



Екіпаж було затримано, улов конфісковано, а судно доправлено до порту, де інспектор з охорони Чорного моря виніс постанову про накладення на капітана судна штрафу.

Капітан оскаржив постанову про накладення на нього штрафу. Він вважає її незаконною, також незаконним вважає затримання, оскільки судно було затримано за межами територіального моря України, отже, природні ресурси не належать державі й можуть використовуватися вільно, а представники України перевищили свої повноваження, та вимагає компенсації збитків. Скидання пально-мастильних матеріалів капітан заперечує.

Визначіть коло правовідносин. Чи розповсюджується юрисдикція України на виключну (морську) економічну зону? Чи правомірні дії інспектора та прикордонної служби?

Вирішіть справу.

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 12 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

**Додаткові джерела для опрацювання**

1. Конституція України: 28 червня 1996.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: 7 грудня 1984.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кримінальний кодекс України: 5 квітня 2001.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
4. Закон України «Про відходи»: 5 березня 1998.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-%D0%B2%D1%80>
5. Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами»: 30 червня 1995. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Закон України «Про благоустрій населених пунктів»: 6 вересня 2005.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15#Text>
7. Закон України «Про житлово-комунальні послуги»: 9 листопада 2017.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text>
8. Наказ Держстандарту України «Державний класифікатор відходів»: 29 лютого 1996. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96>
9. Наказ Мінекобезпеки України «Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства»: 27 жовтня 1997.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів»: 3 серпня 1998.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1216-98-%D0%BF#Text>
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виявлення та обліку безхазяйних відходів»: 3 серпня 1998.  
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217-98-%D0%BF#Text>
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку

ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів»: 31 серпня 1998. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1360-98-%D0%BF#Text>

13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів»: 1 листопада 1999. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2034-99-%D0%BF#Text>

14. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів»: 13 липня 2000. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1120-2000-%D0%BF#Text>

15. Наказ Мінжитлокомунгоспу України «Про затвердження Правил експлуатації полігонів побутових відходів»: 01 грудня 2010. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1307-10#Text>

16. Наказ МОЗ України «Про затвердження Державних санітарних норм і правил утримання територій населених місць»: 17 березня 2011. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0457-11#Text>

17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з поводження з небезпечними відходами» 13 липня 2016. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/446-2016-%D0%BF#Text>

18. Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal: 22 March 1989. <http://www.basel.int/TheConvention/Overview/TextoftheConvention/tabid/1275/Default.aspx>

19. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2009 on waste and repealing certain Directives. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0098>

### Тема 13.

#### Правові засади попередження змін клімату в Україні та ЄС

*Сьогодні зміна клімату вважається однією з глобальних проблем людства. Вона призводить до лісових пожеж, посухи, паводків, злив і дощів, зменшення біорізноманіття, збільшення екстремальних погодних явищ, а також має негативний вплив на суспільство та економіку не тільки окремих регіонів, але й цілої планети. Як правило кліматичні зміни обумовлені природними та антропогенними чинниками. Найбільш помітним наслідком зміни клімату є не тільки поступове потепління, але й надзвичайні ситуації. Всі вони завдають значних економічних збитків, загрожують нормальному існуванню екосистем, а також життю та здоров'ю людей. Для того щоб пом'якшити їх і адаптуватися до них необхідно створити належні правові засади та механізми попередження змін клімату.*

*В процесі вивчення теми студенти повинні з'ясувати правові основи боротьби з зміною клімату в ЄС, встановити взаємозв'язок між кліматичними діями ЄС і Європейською зеленою угодою, проаналізувати кліматичні стратегії та цілі ЄС, дослідити законодавство ЄС у сфері*

зменшення викидів парникових газів, вивчити особливості європейської системи торгівлі квотами на викиди, виділити альтернативні види енергії як засіб попередження зміни клімату.

### **Питання для обговорення**

1. Правові основи боротьби з зміною клімату в ЄС.
2. Кліматичні дії ЄС та Європейська зелена угода.
3. Кліматичні стратегії та цілі ЄС.
4. Законодавство ЄС у сфері зменшення викидів парникових газів.
5. Європейська система торгівлі квотами на викиди.
6. Альтернативні види енергії як засіб попередження зміни клімату.

### **Контрольні питання**

1. Проаналізуйте зміст і співвідношення понять: зміни клімату, попередження зміни клімату та адаптація до зміни клімату.
2. Складіть таблицю основних причин і наслідків зміни клімату.
3. Назвіть основні міжнародні документи, які стосуються питань зміни клімату.
4. Обґрунтуйте вплив Європейської зеленої угоди на кліматичні дії ЄС.
5. Назвіть та охарактеризуйте законодавство України в галузі попередження зміни клімату.
6. Проаналізуйте особливості європейської системи торгівлі квотами на викиди.
7. Проаналізуйте участь України в боротьбі з глобальними змінами клімату.

### **Практичні завдання**

1. Аналіз справи про налагодження в Україні контролю за діяльністю із торгівлі квотами на викиди парникових газів та забезпечення доступу громадськості до інформації про торгівлю викидами парникових газів, яка здійснюється в рамках Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату.

Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/mizhnarodna-torgivlya-kvotamy-na-vykydy-parnykovykh-gaziv-ukrayinoyu/>

2. Аналіз справи про забезпечення належного доступу до інформації в Національному електронному реєстрі антропогенних викидів.

Див. посилання: <http://epl.org.ua/law-posts/natsionalne-ahentstvo-ekolohichnykh-investytsii-dostup-do-informatsii-v-natsionalnomu-elektronnomu-reiestri-antropohennykh-vykydiv/>

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 13 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

### **Додаткові джерела для опрацювання**

1. UN climate negotiations:  
Kyoto Protocol – first commitment period

Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer  
 Montreal Protocol on substances that deplete the ozone layer  
 EU registry of emissions trading system allowances  
 Bonn Agreement – dealing with pollution of the North Sea by oil and other harmful substances, including air pollution caused by shipping  
 United Nations (UN) climate change negotiations – an overview  
 UN climate negotiations: Kyoto Protocol – second commitment period  
 The EU and the 2015 International Climate Change Agreement  
 The Road from Paris: assessing the implications of the Paris Agreement on fighting climate change

Climate change – Paris Agreement, ratified by EU

Tackling global climate change after 2020 (Paris Protocol)

Зміст перелічених документів за посиланням [https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/20.html?expand=2001,200101,20010104#arrow\\_20010104](https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/20.html?expand=2001,200101,20010104#arrow_20010104)

2. The European Green Deal: 11 December 2019. [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/european-green-deal-communication\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/european-green-deal-communication_en.pdf)

3. Regulation (EU) 2021/1119 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'): 9 July 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum%3A4536626>

4. United Nations climate change conference: 31 October – 12 November 2021. <https://ukcop26.org/uk-presidency/what-is-a-cop/>

5. Журналістське дослідження «Кліматичний саміт COP26: екологічні амбіції та головні висновки першого тижня» <https://www.epravda.com.ua/news/2021/11/8/679502/>

6. Відеоматеріали до теми 13:

The EU's 2030 goals for climate and energy <https://www.youtube.com/watch?v=6nMVZWtcFHw>

Climate change impacts in Europe <https://www.youtube.com/watch?v=jS0ZIUtsQHg>

How the EU fights climate change: the race against the clock <https://www.youtube.com/watch?v=sSF8uFoSm1M>

The European Climate Law [https://www.youtube.com/watch?v=73UTCO\\_xq4](https://www.youtube.com/watch?v=73UTCO_xq4)

The EU Climate Law explained <https://www.youtube.com/watch?v=7jkKOAHI9Zo>

The EU Emissions Trading System explained <https://www.youtube.com/watch?v=fJrFSLfaeeE>

Europe's plan to become the first carbon-neutral continent. Ursula von der Leyen <https://www.youtube.com/watch?v=VHMYI70ibHQ>

## Тема 14.

### Правові аспекти співпраці України та ЄС у сфері охорони довкілля

*Співробітництво в галузі навколишнього природного середовища розглядається як один із пріоритетних напрямків у відносинах між Україною та Європейським Союзом.*

*Протягом тривалого часу головним документом, що визначав основи співпраці України та ЄС у сфері охорони довкілля, була Угода про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами і Україною, підписана в 1994 році. В Угоді зазначалося, що Сторони «розвивають та зміцнюють співробітництво між ними в галузі охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я» (ст. 63 (1)).*

*Із посиленням в Україні євроінтеграційних процесів у 2014 році підписано Угоду про асоціацію між Україною з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої (набрала чинності 01.09.2017 р.).*

*У процесі вивчення теми студенти повинні дослідити правові основи співпраці України та ЄС у сфері охорони довкілля, з'ясувати головні напрями співпраці України та ЄС у цій галузі, дослідити порядок і перспективи адаптації екологічного законодавства України до стандартів ЄС.*

#### **Питання для обговорення**

1. Співпраця України та ЄС у сфері охорони довкілля: правові основи та цілі.
2. Адаптація екологічного законодавства України до стандартів ЄС за напрямками:
  - 2.1. Управління довкіллям;
  - 2.2. Якість атмосферного повітря;
  - 2.3. Управління відходами;
  - 2.4. Якість води та управління водними ресурсами;
  - 2.5. Охорона природи
  - 2.6. Промислове забруднення та техногенні загрози;
  - 2.7. Зміни клімату;
  - 2.8. Генетично модифіковані організми.

#### **Контрольні питання**

1. Проаналізуйте напрями співпраці України та ЄС, визначені Угодою про асоціацію.
2. Складіть таблицю напрямів адаптації екологічного законодавства України до європейських стандартів, визначених Угодою про асоціацію.
3. На основі плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з

іншої сторони»: 25 жовтня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>) у частині, що стосується заходів по навколишньому природному середовищі (пункти 1686 – 1779<sup>3</sup> Плану) складіть таблицю щодо п'яти, на власний вибір, заходів та проаналізуйте їх за такими критеріями: найменування завдання, положення Угоди про асоціацію, акт права ЄС, найменування заходу, строк виконання, відповідальні суб'єкти, результати виконання (чи реалізовується відповідний план, чи відбувається адаптація українського законодавства, прийняттям яких саме вітчизняних нормативно-правових актів це підтверджується).

**Проведення поточного контролю самостійної роботи** по Темі 14 згідно методичних вказівок і завдань для самостійної роботи студентів.

**Додаткові джерела для опрацювання**

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: 21 березня 2014. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text)
2. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part: 21 March 2014. [http://publications.europa.eu/resource/cellar/4589a50c-e6e3-11e3-8cd4-01aa75ed71a1.0006.03/DOC\\_1](http://publications.europa.eu/resource/cellar/4589a50c-e6e3-11e3-8cd4-01aa75ed71a1.0006.03/DOC_1).
3. Додаток XXX до Глави 6 Розділу V Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: 21 березня 2014. [https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/ugoda-pro-asociaciyu/30\\_Annex.pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/ugoda-pro-asociaciyu/30_Annex.pdf)
4. Annexe XXX to Chapter 6 «Environment» of Title V «Economic and sector cooperation» of the Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part: 21 March 2014. [https://eeas.europa.eu/archives/docs/ukraine/pdf/10\\_ua\\_annexes\\_to\\_title\\_v\\_economic\\_and\\_sector\\_cooperation\\_en.pdf](https://eeas.europa.eu/archives/docs/ukraine/pdf/10_ua_annexes_to_title_v_economic_and_sector_cooperation_en.pdf) p. 20–56.
5. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»: 18 березня 2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони»: 25 жовтня 2017. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>